

СПІВРОБІТНИЦТВО КРАЇН ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОГО РЕГІОНУ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ

Х. С. МІТЮШКІНА, кандидат економічних наук
(Маріупольський державний університет)

Анотація. *Сучасний розвиток системи світогосподарських зв'язків значною мірою визначається інтеграційними процесами, які інтенсивно розвиваються в усіх регіонах, зокрема на Північноамериканському континенті. Вирішення питань забезпечення енергетичної безпеки є одним із ключових мотивів поглиблення інтеграційних процесів. Мета статті – визначити особливості інтеграційної співпраці північноамериканських країн у контексті поєднання їх зусиль в енергетичній сфері для формування єдиного регіонального енергоринку й посилення енергобезпеки. Досліджено особливості інтеграційної співпраці країн Північноамериканського регіону в галузі енергетики. Виявлено відмінності у структурі енергетичних комплексів країн; визначено роль США у формуванні спільного регіонального енергетичного ринку. Найбільш розвинені інтеграційні зв'язки встановлені між ринками США і Канади. Відсталість Мексики в процесах інтеграції енергетичних сфер країн пояснюється державною монополією практично в усіх галузях енергетичного сектора.*

Ключові слова: *інтеграційні процеси, енергетичні ресурси, енергетична безпека, Північноамериканський регіон.*

Поширення й поглиблення процесів регіональної інтеграції є сучасною ознакою розвитку світового господарства. Однією з головних умов економічного розвитку країн є наявність енергетичних ресурсів і ефективність їх використання, а отже, ключовим аспектом інтеграційних стратегій є вирішення питань енергетичної безпеки. З огляду на взаємозалежність держав-споживачів і країн-виробників необхідно врегулювати регіональні й субрегіональні відносини з метою гармонізації національних законодавств в енергетичній галузі.

Дослідженню питань регіональної економічної інтеграції, зокрема в Північноамериканському регіоні, присвячені праці багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Б. Баласс, Д. Мітрані, У. Ізард, Е. Болдін, П. Кругман, О. Плотніков, А. Гребельник, Ю. Козак, Д. Лукьяненко, О. Булатова, В. Рокочай, А. Старостина, А. Филипенко, В. Будкин, А. Рогач, Р. Чурбанов, Е. Телегіна та багатьох інших. Проте, незважаючи на велику чисельність праць, додатково потрібно дослі-

дити співробітництво північноамериканських країн в енергетичній сфері з погляду поглиблення інтеграційних процесів у регіоні.

Відтак, метою статті є визначення особливостей інтеграційної співпраці північноамериканських країн у контексті поєднання їх зусиль в енергетичній сфері з метою формування єдиного регіонального енергоринку й посилення енергобезпеки.

Сучасний розвиток системи світогосподарських зв'язків значною мірою визначається інтеграційними процесами, які інтенсивно розвиваються в усіх регіонах, зокрема на Північноамериканському континенті. Вирішення питань забезпечення енергетичної безпеки є одним з ключових мотивів поглиблення інтеграційних процесів. Інтеграційні процеси, що сприяють об'єднанню, в тому числі й енергетичних ринків країн Північної Америки, стали інтенсивно розвиватися лише в 90-х рр. минулого століття. Якщо регіональну взаємодію у сфері енергетики між США і Канадою можна було спостерігати вже із 70-х і 80-х рр.

минулого століття, то розвиток інтеграційних процесів мексиканської енергетики з енергетичними комплексами двох сусідніх північноамериканських держав досі не реалізуються повною мірою через наявність конституційної заборони на приватизацію енергетичних ресурсів у Мексиці.

Структура енергетичних секторів Канади, США та Мексики, їх відмінність, безумовно, впливає на інтеграційні цілі цих країн в енергетичному секторі. Канада володіє достатньою кількістю запасів різних видів енергоресурсів, які забезпечують не тільки її внутрішні потреби, а й потреби в енергоресурсах інших країн. На відміну від США, Канада є експортером енергоресурсів, що не могло не позначитися як на енергетичній політиці цієї держави, так і її законодавстві в даній сфері.

Канада є експортером енергоресурсів, що зумовлює її інтерес до інтеграційних процесів, оскільки взаємодія Канади з іншими країнами в рамках Північноамериканської зони вільної торгівлі дозволяє їй спростити доступ для збуту своєї електроенергії та газу на ринки США.

У сфері електроенергетики інтеграція дозволяє компенсувати сезонні перепади та забезпечити таким чином ринки електроенергії двох держав. Важливий також геополітичний фактор у відносинах двох держав, що полягає у величезній протяжності спільних кордонів США і Канади, що зумовлює особливості енергетичного ринку, при якому нафта, що видобувається на заході Канади, експортується в США, а не спрямовується на схід країни, де

відчувається її нестача, тоді як східним регіонам цієї держави доводиться імпортувати цей енергоресурс.

У Мексиці проблема енергетичного сектора полягає в нестачі фінансування, яке пояснюється домінуванням державної монополії. Відкриття своїх ринків північним сусідам за допомогою лібералізації повинно дозволити стимулювати інвестиції як в сектор електроенергії, так і нафтогазовий комплекс. Північноамериканська інтеграція у сфері енергетики повинна сприяти модернізації інфраструктури енергетичного сектора Мексики. Деякі представники політичної еліти Мексики побоюються лібералізації енергетичного ринку, тому що, незважаючи на той факт, що Мексика є експортером енергоресурсів, відкриття її ринків може призвести до підвищення впливу і тиску з боку основного імпортера енергоресурсів – США [3].

Інтеграція північноамериканських енергетичних ринків являє очевидний інтерес для США. Попит на енергоресурси продовжує зростати, а залежність по відношенню до їх імпорту в США стає все більш відчутною (рис. 1). У зв'язку з цим масштабна інтеграція трьох держав покликана забезпечити стабільність постачань енергоресурсів. США також може розраховувати і на екологічні переваги, викликані більш активним співробітництвом із сусідами, адже лібералізація енергетичних ринків призведе до доступності більш екологічно безпечного (порівняно з нафтою) енергоресурсу – природного газу.

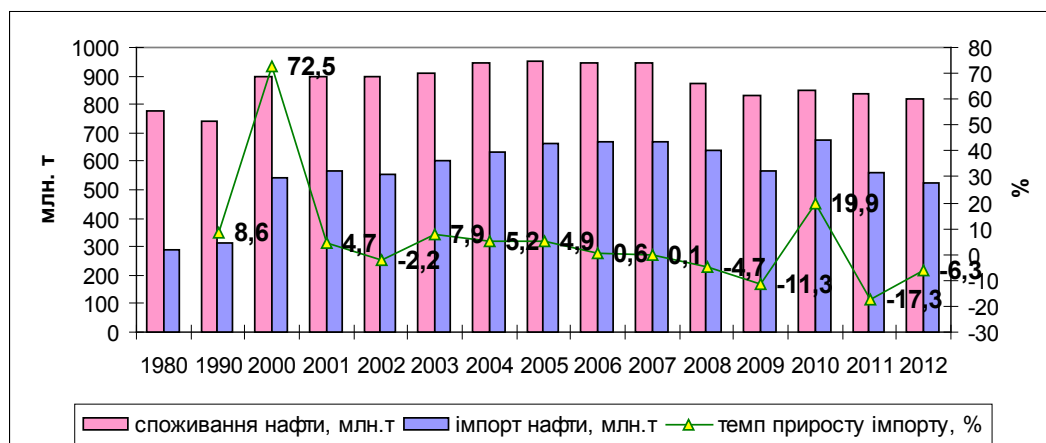

Рис. 1. Динаміка споживання та імпорту нафти США у 1980–2012 рр.

Стосовно нафти слід зазначити, що за її споживанням в 817 млн т, або майже 20 % світового рівня в 2012 р., США посідає перше місце у світі. Проте останніми роками дещо зменшився рівень залежності від імпорту цієї сировини. Протягом 2010–2012 рр. США збільшували власний видобуток нафти одночасно скорочуючи її споживання та імпорт. Так, США в 2012 р. було видобуто 339,1 млн т, нафти, що становило 10,8 % світового видобутку проти 7,8 % у 2008 р. [4, 5].

Значна залежність США від постачань енергоносіїв з нестабільних регіонів світу (рис. 2) спонукає до активізації співпраці з енергетичних питань на континенті. Незважаючи на те, що структура імпорту нафти в США у 2012 рр. змінилася порівняно з 2007 р. (більше третини нафтового імпорту припадає на країни ОЕСР, а саме на Канаду (28 %, збільшення на 10 %), Мексику (10 %) й країни Південної Америки (19 %)), досить великою залишається частка країн Близького Сходу [4].

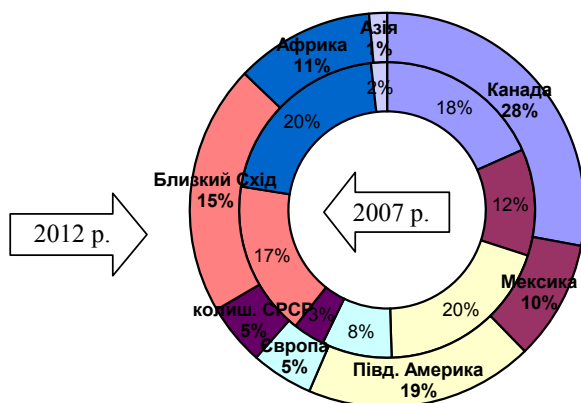

Рис. 2. Географічна структура імпорту нафти США протягом 2007, 2012 рр., %

Доволі висока залежність (15 %) від потенційно не стабільного й небезпечного регіону стала причиною перегляду стратегії розвитку енергетичного комплексу країни. Висновки й відповідні пропозиції щодо перегляду розвитку систем енергозабезпечення США на перспективу до 2025 р., по суті, опираються на основні положення прогнозу розвитку світової енергетики, розробленого компанією ExxonMobil до 2030 р., за винятком одного моменту – необхідності до 2025 р. знизити по-

ставки нафти із країн Близького й Середнього Сходу на 75 %.

Аналіз прогнозних даних Міжнародної енергетичної агенції та ВР щодо збільшення нафтовидобутку в країнах – традиційних постачальниках нафти в США свідчить (табл. 1), що найбільш імовірним кандидатом на збільшення розміру поставок при зниженні залежності від країн Близького Сходу може стати Канада, прогнозований приріст видобутку в якій в 2025 р. у порівнянні з 2010 р. повинен становити понад 172 млн т [4, 5]. Ця цифра враховує активне залучення в розробку нафти з нетрадиційних джерел: бітумінозні піщаники, горючі сланці тощо. Північний сусід США претендує на цю роль ще за цілим рядом показників, найважливішими з яких є географічна близькість і історично налагоджені торговельні зв'язки. Дотримуючись тієї самої логіки, іншою перспективною для США країною буде Мексика, де приріст видобутку за той же період прогнозується в розмірі 184 млн т на рік [2].

Отже, товарообіг енергоресурсів між трьома державами взаємопов'язаний із рівнем їх інтеграції. Обороти енергоресурсів між США і Канадою порівняно з оборотом енергоресурсів цих держав із Мексикою є вищим, і лише торгівля газом і електроенергією між США і Мексикою може зрівнятися з рівнем товарообігу енергоресурсами між США і Канадою.

У перспективі можливо значне розширення поставок нафти й нафтопродуктів із Росії як на Атлантичне, так і на Тихоокеанське узбережжя США. Тут спостерігається тверда конкуренція з боку традиційних і нових постачальників із Латинської Америки, Африки та Близького Сходу. Пріоритетним напрямом поставок нафти з Росії на американський Атлантичний ринок може стати маршрут Західна Сибір – Тимано – Печора – Арктичні моря – Південно-Східне узбережжя США. Поставки на цьому напрямку можуть бути доведені до 50–60 млн т на рік.

До 2025 р. уряд США запланував скоротити потреби США в близькосхідній нафті більш ніж на 75 %, до 2025 р. імпорт нафти із країн Близького й Середнього Сходу повинен становити лише 30,5 млн т на рік [2]. Слід

Таблиця 1

Прогноз росту видобутку нафти в країнах-експортерах нафти до США, млн т на рік

Країна	Факт		Прогноз		
	2008	2010	2015	2020	2025
Канада	156,7	162,8	325	325	335
Мексика	157,4	146,3	210	265	330
Венесуела	131,6	126,6	205	235	280
Саудівська Аравія	515,3	467,8	725	770	815
Нігерія	105,3	115,2	150	170	195
Росія	488,5	505,1	540	555	565

зазначити, що головними загрозами енергетичної безпеки США є економічні, зовнішньоекономічні й зовнішньополітичні, які проявляються в незбалансованості виробництва й споживання ресурсів нафти, високому рівні монополізму її постачальників, а відповідно, і в критичній залежності від імпорту нафти (близькосхідної). Отже, одним із основних завдань щодо забезпечення енергетичної безпеки країн регіону, в першу чергу США, є поглиблення інтеграційної співпраці, зокрема у сфері торгівлі вуглеводною сировиною.

Отже, у процесі інтеграції енергетичних ринків північноамериканським країнам довелося вирішувати три основні проблеми: проблему тарифного та нетарифного обмеження транскордонного товарообігу; проблему надмірного регулювання енергетичних ринків у державах; а також геополітичні чи природні обмеження [3].

Слід зазначити, що Угода про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) містить спеціальний розділ, присвячений енергетиці (розділ 6, другої частини угоди). Проте інтеграційні процеси у сфері енергетики розвивалися і поза зобов'язань, взятих на себе державами-членами в рамках вищезазначеної угоди.

Інтеграція енергетичних ринків Канади і США почалася ще до підписання цієї угоди, тоді як текст цього акту був прописаний з урахуванням особливостей мексиканського енергетичного ринку. Практично весь мексиканський енергетичний сектор є державною монополією (винятком є лише вугільна промисловість і вугільна енергетика, а також в обмежених обсягах електроенергетика). Отже,

з огляду на інтеграцію енергетики Мексики в північноамериканський енергетичний ринок потрібно лібералізувати цей сектор. Саме цей фактор продовжує гальмувати розвиток північноамериканського енергетичного ринку.

Отже, в рамках НАФТА подальші зусилля щодо ефективної інтеграції енергетичного ринку належить вживати Мексиці, тоді як Канада і США за допомогою численних угод про лібералізацію торгівлі між ними змогли інтегрувати, в тому числі і свої енергетичні ринки.

Найбільшого успіху в інтеграції енергетичних ринків США і Канади досягли в секторах електроенергії та газу. Про це свідчить високий рівень обігу даних енергоресурсів між двома країнами, а також високий рівень взаємних злиттів і поглинань підприємств енергетичного сектора.

Щоб сформувати інтегрований регіональний енергоринок будь-яких країн світу, потрібні конкретні матеріальні, організаційні, правові, методологічні та інституційні передумови, найважливішими серед яких є: наявність стартових можливостей власної мінерально-сировинної бази, транспортних систем, виробничих потужностей, резервів енергетичних ресурсів; сприятливий стан внутрішніх енергетичних секторів економіки; принциповий вибір стратегічних напрямів реформування енергетичних ринків; готовність урядових і керівних структур до вдосконалення чинного національного законодавства; наявність необхідних інструментів для розвитку реальних ринкових відносин, готовність до їх використання та удосконалення в процесі лібералізації енергетичних ринків; наявність потрібних регулювальних органів на загальнодержавно-

му та регіональному рівнях, що виконують функції контролю за дотриманням правил функціонування ринків, ціноутворенням на них, регулюють тарифи та ціни для окремих груп споживачів; готовність учасників ринку виконувати норми та правила функціонування енергетичних ринків у межах регуляторної політики, що реалізується.

Отже, інтеграція енергетичних ринків у Північноамериканському регіоні є своєрідним феноменом, який має різнорівневий характер і відрізняється значним дисбалансом. Дисбаланс на енергетичних ринках Північної Америки пояснюється географічними факторами, наявністю природних ресурсів і рівнем попиту на них. Найбільш розвинені інтеграційні зв'язки встановлені між ринками США і Канади, при цьому Мексика унаслідок державної монополії практично в усіх сферах енергетичного сектора відстає від інтеграційних процесів інших країн.

ЛІТЕРАТУРА

- Белова М. Энергетическая политика США / М. Белова // Экономическое обозрение. – 2006. – № 4. – С. 25–31.
Belova M. Energeticheskaya politika SShA / M. Belova // Ekonomicheskoe obozrenie. – 2006. – № 4. – S. 25–31.
- Мітюшкіна Х. С. Досвід забезпечення енергетичними ресурсами національних економік окремих країн світу / Х. С. Мітюшкіна // Економічний ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2012. – Вип. 18/3. – С. 389–394.
Mityushkina H. S. Dosvid zabezpechennya energetichnimi resursami natsionalnih ekonomik okremih krayin svitu / H. S. Mityushkina // Ekonomichniy DVNZ «Pereyaslav-Hmelniyskiy derzhavniy pedagogichniy universitet imeni Grigoriya Skovorodi». – 2012. – Vip. 18/3. – S. 389–394.
- Курбанов Р. А. Структура энергетического сектора и вопросы международно-правового регулирования энергетики Североамериканских государств / Р. А. Курбанов // Международное право. – 2013. – № 4. – С. 201–228.
Kurbanov R. A. Struktura energeticheskogo sektora i voprosy mezhdunarodno-pravovogo regulirovaniya energetiki Severoamerikanskih gosudarstv / R. A. Kurbanov // Mezhdunarodnoe pravo. – 2013. – № 4. – S. 201–228.
- BP Statistical Review of World Energy 2013 [Електронний ресурс] // BP : official website. – London : BP Publications, 2013. – 45 p. – Режим доступу: <http://www.bp.com>. – Назва з екрана.
- Key world energy statistics [Електронний ресурс] // International energy agency : official website. – Paris : IEA Publications, 2013. – 82 p. – Режим доступу: http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2013/Key_Stats_2013.pdf. – Назва з екрана.

К. С. Митюшкіна, кандидат економічних наук (Мариупольський державний університет). *Сотрудничество стран североамериканского региона в энергетической сфере.*

Аннотация. Современное развитие системы мирохозяйственных связей в значительной мере определяется интеграционными процессами, которые интенсивно развиваются во всех регионах, в частности, на Североамериканском континенте. Решение вопросов обеспечения энергетической безопасности является одним из ключевых мотивов углубления интеграционных процессов. Цель статьи – определить особенности интеграционного сотрудничества североамериканских стран в контексте сочетания их усилий в энергетической сфере с целью формирования единого регионального энергорынка и усиления энергобезопасности. Исследованы особенности интеграционного сотрудничества стран Североамериканского региона в области энергетики. Выявлены различия в структуре энергетических комплексов стран; определена роль США в формировании общего регионального энергетического рынка. Наиболее развитые интеграционные связи установлены между рынками США и Канады.

Отсталость Мексики в процессах интеграции энергетических сфер стран объясняется государственной монополией практически во всех отраслях энергетического сектора.

Ключевые слова: интеграционные процессы, энергетические ресурсы, энергетическая безопасность, Североамериканский регион.

K. Mityushkina, Cand. Econ. Sci. (Mariupol State University). Cooperation of the north american region countries in the energy sector.

Summary. The current development of the global economic relations system is greatly determined by integration processes that are rapidly developing in all regions, particularly, in the North American continent. Resolving issues of energy security ensuring is one of the key reasons for integration processes deepening. Aim: identification of features of North American countries integration cooperation in the context of combining their efforts in the energy sector to create a single regional energy market and strengthen energy security. The features of the integration cooperation of the North American region countries in the energy sector are considered. The differences in the structure of the countries' energy complexes are found out; the role of the USA in the formation of a common regional energy market is defined. The most advanced integration relations are established between the US and Canadian markets. Backwardness of Mexico in the integration of the countries' energy sectors can be explained by a state monopoly in almost all areas of the energy sector.

Keywords: integration processes, power resources, energy security, the North American region.